

Dossier temàtic

El riu Ripoll, història i patrimoni

8

Presentació

Isabel Argany i Comas

El Ripoll al seu pas per Sabadell és moltes coses al mateix temps. És, en primer lloc, un riu, un riu mediterrani, amb un cabal escàs i amb unes avingudes fortes encara que poc freqüents. És també un ecosistema natural, complex, viu i dinàmic, els components del qual són l'aigua, la vegetació i la fauna. Amb un paisatge singular, encaixat entre talussos, és també –gràcies al registre geològic i paleontològic– un testimoni que ens remet als canvis produïts en els darrers deu milions d'anys.

En segon lloc, el riu és un espai intensament humanitzat, on trobem des de jaciments prehistòrics de les èpoques del bronze i del ferro, fins a les fabriques tèxtils més modernes. Des de molt antic, l'home ha utilitzat l'aigua del riu per regar les hortes i ha aprofitat el seu corrent, juntament amb els desnivells del terreny, per fer moure les rodes dels molins. Amb la industrialització molts dels antics molins es transformen en fabriques en el moment que ben a prop seu es basteixen grans vapors. El Ripoll ha estat també un lloc de pas i un obstacle per salvar fent-hi ponts i passeres. Tot plegat ha fet que, en un espai relativament petit, hi hagi una gran varietat de peces patrimonials relacionades amb el medi fluvial i sobretot amb la condició de recurs del riu.

En tercer lloc, el riu és també el conjunt de vivències que en tenim, des de les relacionades amb episodis festius o quotidians fins a les que tenen a veure amb fets més tràgics, com les riuades. Moltes d'aquestes vivències no aniran més enllà del record personal o familiar, però algunes han quedat enregistrades en l'abundant fons fotogràfic guardat als arxius de la ciutat o han pogut ésser rescatades mitjançant entrevistes personals.

Finalment, cal fer notar que el Ripoll ha estat sovint font d'inspiració dels artistes locals, que ens han llegat així la seva particular visió d'aquest paisatge.

En el dossier que es presenta s'ha volgut mostrar aquesta varietat d'aspectes del riu, per això s'hi han inclòs articles de temàtica molt diversa i fets des de disciplines distintes. Hi ha articles fets des de la història, l'arquitectura, la geologia, l'arqueologia, l'antropologia i també l'art.

Per començar el dossier inclou un article sobre la formació de la conca del Ripoll fa deu milions d'anys, escrit per Manel Llenas. Després, tenim els articles que ens expliquen part de la llarga història de la humanització d'aquest territori: la prehistòria en l'article de Noemí Terrats i Xavier Carlús, l'evolució dels masos del riu a càrrec d'Esteve Canyameres, l'aprofitament hidràulic amb hortes i molins, de Mercè Argemí i Josep M. Masagué, i el procés d'industrialització de la mà de Josep M. Benaül. Milagros Torres repassa l'obra pictòrica feta sobre el riu; a continuació, Joan Vila-Puig en

dos articles, reflexiona sobre el lloc com a espai cultural —en un cas a través del treball desenvolupat a l'Escola Illa sobre la representació territorial i en l'altre cas a través d'una entrevista—. L'escrit de Virginia Domínguez i Joaquim Sanesteban clou aquest recull de vivències amb el testimoni de persones que visqueren a les coves durant la dècada dels cinquanta i d'altres que patiren la riuada de 1962.

10 Fer la proposta dels temes que es podien incloure en el dossier va ser relativament fàcil gràcies al fet que des de fa temps el riu ha estat objecte d'una recerca exhaustiva i pluridisciplinària. Per acabar de completar el dossier que es presenta, ens hauria agradat introduir-hi un article sobre la importància que les activitats de lleure havien tingut en el riu i una anàlisi de la formació dels barris de Torre-romeu i Can Puiggener. Però la gairebé inexistència d'estudis fets sobre aquests dos temes ens va fer desestimar-ho finalment.

Per diversos motius, en el procés de confecció del dossier tres articles s'han quedat pel camí. Aquest és el cas d'un article sobre l'evolució del paisatge del Ripoll en el darrer segle, un altre sobre el planejament urbanístic en aquest àmbit i un tercer sobre l'arquitectura dels grans vapors.

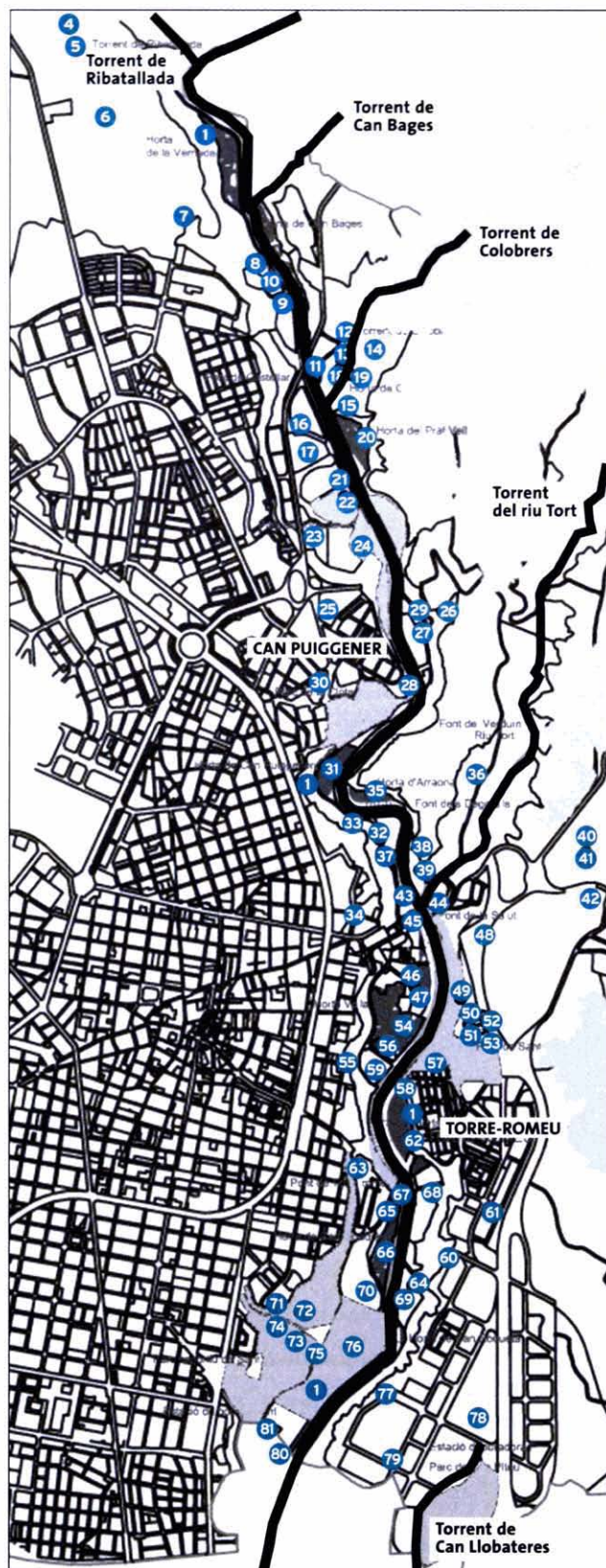
Els estudis sobre el riu van començar fa temps, amb els primers ajuntaments democràtics, i van rebre un impuls notable en el quadrienni 1995-1999, gràcies al Pla Integral de Millora del Ripoll. Aquest Pla es va dissenyar des d'un bon principi com un projecte global, que tenia en compte tots els aspectes que conflueixen en la formació d'un territori. Així, a més de planificar i gestionar la construcció de les infraestructures necessàries per sanejar l'aigua, ordenar el territori i protegir-lo de les avingudes, es va donar una importància cabdal a la història del riu i al seu patrimoni cultural i natural. De manera que es van desenvolupar un conjunt de programes de documentació i de recerca, entre els quals un estudi del medi natural i un inventari del patrimoni cultural del riu.

En aquest marc es va elaborar l'estudi *Documentació dels edificis, les construccions i els elements d'interès arqueològic, arquitectònic, cultural, social, tècnic i industrial de l'àmbit de Ripoll a Sabadell*. L'any 1999, aquest treball va rebre el premi Bonapla-ta, que atorga l'Associació del Museu de la Ciència i de la Tècnica i d'Arqueologia Industrial de Catalunya, en la categoria d'estudis.

En total en l'àmbit del Ripoll al seu pas per Sabadell es van documentar més de vuitanta elements, entre els quals les hortes, els molins, els camins, els ponts, les masies, els pous de glaç, les esglésies, els vapors, les fabriques i diverses infraestructures rela-

cionades amb el subministrament de l'aigua: les sèquies, les restes d'un pantà i la Torre de l'Aigua, entre altres. També s'hi va incloure un estudi de la toponímia i un recull de fotografia antiga. Tota la documentació generada en aquest inventari és la que ha donat cos al CD-ROM que s'adjunta i que pensem que és un magnífic complement al contingut del dossier.

El conjunt d'articles aplegats en el present dossier vol ser un pas més per fer-nos entendre la importància que el Ripoll ha tingut per a la ciutat, per la qual cosa es descriuen tant els elements de singularitat com els que ens expliquen una realitat social i històrica més àmplia que l'estrictament local. Com més coneixements es tenen sobre la història del riu i el seu patrimoni, més indefugible ens sembla fer passos per conservar-lo i integrar-lo al parc fluvial. Ens agradaria que la lectura dels diversos articles, a més d'aprofundir en el coneixement històric i científic del riu, contribuís també a fer-nos reflexionar sobre el futur que hi volem. El que ara ens estem jugant, per acció o per omissió, és com serà aquest futur.

Mapa del parc fluvial del Ripoll a Sabadell. Inventari dels elements d'interès patrimonial.

- 1 Sèquia monar
- 2 Pantà de Ribatallada
- 3 Casa de Ribatallada
- 4 Pou de glaç de Ribatallada 1
- 5 Pou de glaç de Ribatallada 2
- 6 Sant Julià d'Altura
- 7 Can Deu
- 8 Molí d'en Galí
- 9 Molí d'en Mornau
- 10 Camí de Castellar
- 11 El pont Vell de Castellar
- 12 Can Pagès Nou
- 13 Can Garriga
- 14 Molí de Can Garriga
- 15 Horta de Can Garriga
- 16 Molí de l'Oriac
- 17 La Llanera
- 18 Molí de Baiona
- 19 Casa de Baiona
- 20 Horta del Prat Vell
- 21 Can Català
- 22 Molí d'en Font
- 23 Can Salvi
- 24 Sant Vicenç de Jonqueres
- 25 Sitja de Collsalarca
- 26 Camí de Togores- Mas Carbó, restes
- 27 Molí de l'Amat

28	Passarel·la del Molí de l'Amat	55	Coves de la Cobertera
29	Camins moliners i de masies: el del molí de l'Amat	56	Nois Buxons
30	Can Puiggener	57	Camí de Polinyà
31	Horta de Can Puiggener	58	Passarel·la de Torre-romeu
32	Elevador d'Aigües	59	Molí d'en Fontanet
33	Coves del Taulí	60	Forn romà de Torre-romeu
34	Torre de l'Aigua	61	Camí de la Serra, restes arqueològiques
35	Horta d'Arraona	62	Horta del Romau
36	El castell d'Arraona	63	Bassa de Ca la Paula
37	Sitges de Cal Castelló	64	Camí de Granollers
38	Molí Bessó	65	Molí de les Tres Creus
39	Vapor Buxó	66	Horta del molí de les Tres Creus
40	La Salut-Vil·la romana	67	Passarel·la del Molí de les Tres Creus
41	La Salut-St. Iscle i Sta. Victòria	68	Cal Sec
42	Camí de Caldes	69	La Auxiliar Industrial Sabadellense
43	Molí d'en Torrella	70	Can Quadres
44	Gual del camí de Caldes	71	Conjunt arqueològic del pla de Sant Oleguer
45	El pont de la Salut	72	Masia de Sant Oleguer
46	Ca la Daniela	73	Coves sepulcrales de Sant Oleguer
47	Molí Xic	74	Coves de Sant Oleguer
48	Pla de Sant Nicolau-caseta de la Ràdio	75	Pou de glaç de Sant Oleguer
49	Pla de Sant Nicolau-marge del riu	76	Molí de Sant Oleguer
50	Capella de Sant Nicolau-estructures i necròpoli	77	Can Roqueta
51	Capella de Sant Nicolau	78	Can Roqueta, restes arqueològiques prehistòriques
52	Capella de Sant Nicolau-mas Isern	79	Can Roqueta, restes arqueològiques medievals
53	Capella de Sant Nicolau-Forn d'obra	80	Horta del Molí d'en Gall
54	Horta Vella	81	Molí d'en Gall